

अॅव्होकॅडो : पोषक अन् पूरकही

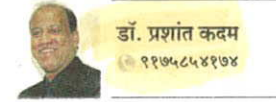
घरगुती पोषण सुरक्षेच्या अंगाणे अॅव्होकॅडोचा आहारात वापर वाढायला हवा, अशाप्रकारे स्थानिक लोकांमध्ये प्रबोधन झाले तर अॅव्होकॅडोला देशांतर्गत चांगली बाजारपेठ उपलब्ध होऊ शकते.

बदलत्या हवामानातील वाढत्या नैसर्गिक आपत्तींमुळे हंगामी तसेच प्रचलित फळपिकांचे वाढलेले मुकसान शिवाय सर्वच शेतीमालामिळणारा कमी दर यामुळे राज्यातील सर्वच पिकांची शेती तोट्याची ठरत आहे. कोकणातील शेतकरी रामतुता, मँगोस्टिन अशा विदेशी फळपिकांचा पर्याय आपल्या शेतात तयारून पाहत आहेत. एवढेच नाही तर दापोली येथील डॉ. बाळासाहेब सावंत कोकण कृषी विद्यापीठात मँगोस्टिन, ड्युरियन, स्टारफ्रूट, लॉगन, अॅव्होकॅडो अशा विविध प्रकारच्या विदेशी फळपिकांचे प्रयोग सुरु आहेत. कोकणातील हवामान प्रामुख्याने अॅव्होकॅडो या फळपिकास पोषक असल्याचे मानले जाते. तापमानवाढीचा परिणाम जगभरातील सर्वच पिकांवर होत आहे. कॉफी अँविकेत तसेच काजू आणि अॅव्होकॅडो ही फळपिके त्यांच्या मूळ-प्रसिद्ध प्रदेशातून तापमानवाढीने हद्दपार होण्याचा धोका जागतिक पातळीवरील एका अभ्यासातून व्यक्त करण्यात आला आहे. अशावेळी अॅव्होकॅडोसारखे फळपिके आपल्या मार्तांत-हवामानात चांगले रुजले तर त्याचा फायदा येथील शेतकऱ्यांबरोबर जगभरातील ग्राहकांना होऊ शकतो. या सर्व पार्श्वभूमीवर बंगळूर येथील आयआयएचआर या संस्थेची संलग्न चेन्नई येथील केंद्रीय फलोत्पादन प्रायोगिक केंद्राने 'अर्का कुर्ग रवी' हा अॅव्होकॅडोचा नवा वाण विकसित केला आहे. या वाणांमुळे कर्नाटकमह केंद्र, तमिळनाडू, आंध्र प्रदेश, तेलंगणा, सिक्कीम आणि महाराष्ट्रातही अॅव्होकॅडो लागवड क्षेत्रात वाढ होऊ शकते.

अॅव्होकॅडो हे मूळचे मेक्सिको आणि मध्य अमेरिकेतील फळपिके आहे. अॅव्होकॅडोचे फळ वरून हिरव्या रंगाचे, साल जाड आणि फळांमध्ये एक बी असते. फळाचा स्वाद लोण्यासारखा असतो. अॅव्होकॅडो ताजे फळ खाण्याबरोबर याचा उपयोग आइस्क्रीम तसेच मिल्क शेकमध्ये केला जातो. या फळाच्या गराची टिकवणुक्षमता वाढवून काही विदेशी कंपन्यांनी याचा गर बाजारत आणला आहे. या गाराला अन्नप्रक्रिया तसेच सौंदर्य प्रसाधने उद्योगातून जगभरातून चांगली मागणी आहे. इतर कुठल्याही फळाच्या तुलनेत अॅव्होकॅडोमध्ये पोषकतत्त्वे अधिक असल्याने जगभरातून मानवी आहारात या फळाचा वापर वाढत आहे. अॅव्होकॅडो फळामध्ये प्रथिने, मेद, कार्बोदके, जीवनसत्त्वे तसेच क्षार भरपूर असल्यामुळे मानवासाठी ऊर्जा चांगला स्रोत होऊ शकतो. अॅव्होकॅडोला आढळणारे फॅटी अॅसिड हृदयासाठी खूप फायदेशीर असते. भारतात आतापर्यंत मेक्सिको, अमेरिका, युट्याल्ल्या या देशातून आणलेल्या जातींची लागवड होत होती. परंतु यातील बहुतांश जाती उष्ण कटिबंध भारतीय हवामानास अनुकूल आढळून येत नव्हत्या. आता आपल्या येथील हवामानास अनुकूल अशी जात संशोधित केली गेली आहे. विभागनिहाय संशोधन संस्थांनी अॅव्होकॅडोचे प्रगत लागवड तंत्र संशोधनातून शेतकऱ्यांना द्यायला हवे. अॅव्होकॅडोत पोषणामुळे भरपूर असले तरी याच्या वेगळ्या चर्चीमुळे हे फळ भारतीय बाजारपेठेत फारसे लोकप्रिय झाले नाही. आपल्या देशात गोड, पाणीदार फळे खाण्याची सवय आहे शिवाय अशी फळे वर्षभर स्वस्तात उपलब्ध होतात. त्यामुळे देखील अॅव्होकॅडोला ग्राहकांची कमी परतती दिसते. अशा परिस्थितीत शेतकऱ्यांनी सुद्धा आपल्याकडील हवामान, बाजारपेठ याचा नीट अभ्यास करून तज्ज्ञांच्या सल्ल्याने सुरुवातीला थोड्याफार क्षेत्रावर अॅव्होकॅडोची लागवड करावी. ग्राहकांचा प्रतिसाद जमजसा वाढेल तशी आपल्या परिसरातील इतर पिकांना पर्यायी नाहीतर पूरक म्हणून अॅव्होकॅडोच्या लागवड क्षेत्रात वाढ करावी. सिक्कीम या पूर्वेतर राज्यात अॅव्होकॅडोचे क्षेत्र अधिक आहे. तेथील दूरगम भागातील आदिवासींकडून या फळाचा आहारात वापरही अधिक होतो. घरगुती पोषण सुरक्षेच्या अंगाणे अॅव्होकॅडोचा आहारात वापर वाढायला हवा, असे स्थानिक लोकांमध्ये प्रबोधन झाले तर अॅव्होकॅडोला देशांतर्गत चांगली बाजारपेठ उपलब्ध होऊ शकते.

'सहकारी सोसायटी'ने मिळेल सेंद्रिय शेतीला चालना

१९०४ मध्ये सहकारी संस्था कायदा लागू झाल्यापासून सहकारी संस्था महत्त्वाची भूमिका बजावत आहेत. खरं तर, देशासाठी शाश्वत आणि सर्वसमावेशक विकास साधण्यासाठी सहकारी संस्था हे महत्त्वाचे साधन मानले गेले आहे. सहकार मंत्रालयाची स्थापना आणि सहकारी संस्थांच्या भूमिकेचा विस्तार करण्यासाठी त्याच्या पुढाकाराचे खूप कौतुक आणि अंमलबजावणी झाली आहे. राष्ट्रीय सहकार धोरणदेखील सहकार क्षेत्रात अधिक आवश्यक सुधारणांसह बाहेर येण्याच्या मार्गावर आहे. देशातील सहकारी चळवळीला चालना देण्यासाठी केंद्र सरकार नियमित अंतराने विविध कृतिशील उपाययोजना करत आहे. 'सहकार-से-समृद्धी' ही संकल्पना साकार करण्यासाठी सहकारी संस्थांच्या सामर्थ्याला पाठ घेण्यासाठी आणि त्यांचे यशस्वी आणि दोलायमान व्यावसायिक उपक्रमामध्ये रूपांतर करण्यासाठी सर्व प्रयत्न केले पाहिजेत, असे पंतप्रधानांचे निरीक्षण आहे. अशा प्रकारे सहकारी संस्थांनी जागतिक स्तरावर विचार करणे आणि त्यांच्या तुलनात्मक फायद्याचा लाभ घेण्यासाठी स्थानिक पातळीवर कार्य करणे अत्यावश्यक आहे.

डॉ. प्रशांत कदम
१९७५-८५-९७४

सेंद्रिय शेतीला चालना देण्याच्या नवीनतम उपायांमध्ये राष्ट्रीय स्तरावरील बहु-राज्य सहकारी सेंद्रिय सोसायटीची स्थापना समाविष्ट आहे. ही सोसायटी स्थानिक आणि जागतिक स्तरावर सेंद्रिय शेती कणाच्या शेतकऱ्यांना तांत्रिक मार्गदर्शनासह मूल्यसाखळी विकासासाठी सहकार्य करेल.

सहकारी संस्था एकत्रीकरण, प्रमाणण, चाचणी, खरेदी, स्टोरेज, प्रक्रिया, ब्रँडिंग, लेबलिंग, पॅकेजिंग, लॉजिस्टिक सुविधा, सेंद्रिय उत्पादनांचे विपणन आणि प्राथमिक कृषी पतसह सदस्य सहकारी संस्थांद्वारे सेंद्रिय शेतकऱ्यांना आर्थिक साहाय्य करणाऱ्या सहकारी संस्थात्मक साहाय्य देखील प्रदान करेल. सोसायटी/शेतकरी उत्पादक संस्था आणि सरकारच्या विविध योजना आणि एजन्सीच्या मदतीने सेंद्रिय उत्पादनांच्या जाहिरात आणि विकासाशी संबंधित सर्व उपक्रम हाती घेतील. हे मान्यताप्राप्त सेंद्रिय चाचणी प्रयोगशाळा आणि प्रमाणण संस्थांना पॅनेल करेल जे चाचणी आणि प्रमाणण खर्च कमी करण्यासाठी सोसायटीने निर्दिष्ट केलेल्या निकषांची पूर्तता करतात.

सहकारी संस्था आणि संबंधित घटकानी उत्पादित केलेल्या सेंद्रिय उत्पादनांची संपूर्ण पुरवठा साखळी सभासद सहकारी संस्थांद्वारे सोसायटी व्यवस्थापित करेल, ही संस्था एमएससीएस कायदा, २००२ अंतर्गत स्थापन होत असलेल्या राष्ट्रीय सहकारी नियत सोसायटीच्या सेवांचा नियत विपणनासाठी वापर करेल आणि त्याद्वारे सेंद्रिय उत्पादनांची आवक आणि मागणी वाढेल. जागतिक बाजार हे सेंद्रिय उत्पादकांना तांत्रिक मार्गदर्शन, प्रशिक्षण आणि क्षमता निर्माण करणे आणि सेंद्रिय उत्पादनासाठी सर्वांगीत बाजार बुद्धिमत्ता प्रणाली विकसित करेल. सेंद्रिय शेतीला चालना देताना, नियमित सामूहिक शेती आणि सेंद्रिय शेती यांच्यात संतुलित दृष्टिकोन ठेवला जाईल. तथापि, हे लक्षात

घेतले पाहिजे की सेंद्रिय शेती कव्हरेज राज्यामध्ये एकसमान पसरलेले नाही. काही राज्यांमध्ये सेंद्रिय शेती कव्हरेज सुधारण्यात आघाडी घेतली आहे, तर इतर मागे आहेत. तांत्रिक साहाय्य आणि क्षमता वाढवण्याद्वारे शेतकऱ्यांना सेंद्रिय अन्न पिकवण्यास शिकवण्यास मदत करून सक्षम प्रणाली प्रदान करणे हे सोसायटीचे उद्दिष्ट आहे. बाजारपेठेत प्रवेश सुनिश्चित करताना शाश्वत रीतीने संकमण होण्यासाठी शेतकऱ्यांना मदत करण्याचाही त्याचा मानस आहे. पुढे हे लक्षात घेतले पाहिजे की देशी सेंद्रिय बियाणे कृषी उत्पादकता, अन्न सुरक्षा आणि शेतकऱ्यांचे उत्पन्न वाढवू शकतात.

धोरणात्मक संशोधन आणि विकासाद्वारे दर्जेदार देशी नैसर्गिक बियांचे जतन आणि संवर्धन करण्यात मदत करणे हे प्रस्तावित सोसायटीचे उद्दिष्ट आहे. हे भारतीय कृषी संशोधन परिषद आणि राष्ट्रीय बियाणे महामंडळ यांच्या सहकार्याने केले जाईल. विविध सहकारी संस्थांच्या वापराने बियाणे आणि विविध प्रकारच्या चाचण्यांमध्ये तसेच ब्रँडेड, प्रमाणित बियाणांचे उत्पादन आणि वितरण शेतकऱ्यांना सहभागी करून बियाणे आणि व्हेरिफाइड (बियाणे प्रकार) बदलण्याचे दर वाढवण्याचे उद्दिष्ट आहे. हे सर्व योग्य पद्धतीने केल्यास, यामुळे देशातील कृषी उत्पादन वाढण्यास मदत होईल, आयातीत बियाण्यांवरील अवैधित्व कमी होईल, स्थानिक उपजीविकेच्या संधी निर्माण होतील आणि त्यामुळे ग्रामीण अर्थव्यवस्थेला चालना मिळेल.

आपल्या सदस्य सहकारी संस्थांद्वारे, सहकारी संस्था आणि संबंधित संस्थांनी उत्पादित केलेल्या सेंद्रिय उत्पादनांची संपूर्ण पुरवठा साखळी व्यवस्थापित करण्याचीही सोसायटीची अपेक्षा आहे. हे आपल्या सदस्य सेंद्रिय शेतकऱ्यांना सेंद्रिय उत्पादनांचे एकत्रीकरण, प्रमाणण, चाचणी, खरेदी, साठवण, प्रक्रिया, ब्रँडिंग, लेबलिंग, पॅकेजिंग, लॉजिस्टिक सुविधा, विपणन आणि आर्थिक साहाय्य यासाठी संस्थात्मक साहाय्य प्रदान करेल. त्यात बाजार-अनुरूप मान्यताप्राप्त सेंद्रिय चाचणी प्रयोगशाळा आणि प्रमाणण संस्था नियुक्त करण्यासाठी तरतुदी केल्या आहेत. अशा प्रकारे सोसायटी सदस्य सहकारी संस्थांद्वारे सहकारी संस्था आणि संबंधित संस्थांनी उत्पादित केलेल्या सेंद्रिय उत्पादनांची संपूर्ण पुरवठा साखळी व्यवस्थापित करेल आणि जागतिक बाजारपेठेत सेंद्रिय उत्पादनांची पोहोच आणि मागणी वाढवेल.

एकूणच, प्रस्तावित सोसायटी सेंद्रिय शेतीशी संबंधित सेवांची विस्तृत श्रेणी प्रदान करेल, ज्यामध्ये क्षमता निर्माण, तांत्रिक मार्गदर्शन, बियाणे इन्पुट, एकत्रीकरण, प्रमाणण, चाचणी, खरेदी, साठवण, प्रक्रिया, ब्रँडिंग, लेबलिंग, पॅकेजिंग, लॉजिस्टिक सुविधा, मार्केटिंग या दर्जांच्या समावेश आहे. स्थानिक आणि जागतिक स्तरावर सेंद्रिय शेती करणाऱ्या शेतकऱ्यांना आर्थिक मदत करेल.

(लेखक वैकुंठ मेहता राष्ट्रीय सहकारी व्यवस्थापन संस्थेत प्राध्यापक आहेत.)

• वर्ष: १८ • अंक: ३०० • संपादक संचालक: आदिनाथ दत्तात्रय चव्हाण • मुद्रक, प्रकाशक: "संपादक: आदिनाथ दत्तात्रय चव्हाण" हे दैनिक सकाळ मीडिया ग्रुपकडे लिमिटेडद्वारे मुद्रक आणि प्रकाशक आदिनाथ दत्तात्रय चव्हाण यांनी १) सकाळ प्रिंटिंग प्रेस, म. नं. १५२/१६०, पुणे-सायबड रोड, लक्ष्मण वनकनट्यामध्ये, ठळकी देवाची, पुणे - ४१२ ३०८, २) सकाळ मीडिया ग्रुपकडे लिमिटेड, प्लॉट नं. १४, तळेगा इंडस्ट्रियल एरिया (एमआयडीपी) पाले बुद्र, ता. पन्वेल, जि. रायगड (महाराष्ट्र), ३) सकाळ प्रिंटिंग प्रेस, डॉ. ए. आय. डी. सी., विठोली, कोल्हापूर - ४१६ १२२, ४) सकाळ मीडिया ग्रुपकडे लिमिटेडद्वारा, विकास प्रिंटिंग अँड कॅम्पेस प्रा. लि., प्लॉट नं. ३२, ए. आय. डी. सी., सातपूर - त्र्यंबक रोड, नाशिक - ४२२ ००७, ५) सकाळ मीडिया ग्रुपकडे लिमिटेड, प्लॉट नं. सी - ३, ए. आय. डी. सी. एरिया, टेल्कोनेन एस्केजवळ, औरंगाबाद रोड, अजयगाव - ४२५ ००३, ६) सकाळ मीडिया ग्रुपकडे लिमिटेड, प्लॉट नं. १, ११७, शेता फायबर स्टार इंडस्ट्रियल एरिया, औरंगाबाद - ४२१ ००७, ७) सकाळ मीडिया ग्रुपकडे लिमिटेड, प्लॉट नं. १/११३, ए. आय. डी. सी., विठोली, कोल्हापूर - ४१३ २५५, ८) सकाळ मीडिया ग्रुपकडे लिमिटेड, प्लॉट नं. ३२/३३, ए. आय. डी. सी., हिंगा, नासूर - ४४० ०१६, ९) सकाळ मीडिया ग्रुपकडे लिमिटेड, प्लॉट नं. १/६/३/२, आरटीओ ऑफिसजवळ, एमआयडीपी भोमवण, नरिंद ४३१६०३, १०) सकाळ मीडिया ग्रुपकडे लिमिटेड, प्लॉट नं. पी ४६, एमआयडीपी फेज ४, यकात रोड, सिव्हा, अकोला ४४५ ००२ येथे मुद्रित केले व सकाळ मीडिया ग्रुपकडे लिमिटेड, ५९५, बुधवार पेठ, पुणे ४११ ००२ येथे प्रकाशित केले.

• अग्रोवन मधील लेखांचे हक्क राखून ठेवले आहेत. ("पी.आर.व्ही. कायद्यानुसार जबाबदारी.)

पत्रव्यवहाराचा पत्ता : अग्रोवन, सकाळ मीडिया ग्रुपकडे लि. ५९५, बुधवार पेठ, पुणे - ४११००२

• दूरध्वनी : ०२०/२४४०५५००/ ६५०३५५०० • फॅक्स : २४४०५५००

• e-mail : agrowon@esakal.com